

Aold Hoksebarge

Orgaan van de Historische Kring Haaksbergen

45e jaargang nr. 2, mei
2012 Verschijnt 4x per jaar

Aold Hokseberge

HISTORISCH CENTRUM HAAKSBERGEN:

Souterrain gemeentehuis

tel. 053-5742374

Correspondentieadres: Goorsestraat 31, 7482 CB Haaksbergen

Email: hist.centrum.hbg@hetnet.nl

Website: www.historischekringhaaksbergen.nl

OPENINGSTIJDEN:

Maandag 19.00-22.00

uur

Dinsdag 13.30-17.00 uur

Donderdag 19.00-22.00 uur

Vrijdag 13.30-17.00 uur

LEDENADMINISTRATIE: K. Faber, K. Doormanstraat 17, 7482 BJ Haaksbergen

BETALINGEN: Postbankrekening nr. 2547699 (alleen voor contributie)
Bankrekening Rabobank nr. 32.42.29.917
beide t.n.v. Penningmeester Historische Kring Haaksbergen

BESTUUR VAN DE HISTORISCHE KRING HAAKSBERGEN

J.H. Scholten	Bizetstraat 31, 7482 AM Haaksbergen <i>voorzitter, hoofd archivering</i>	tel. 5722937
J.A.M, van der Zanden	Goorsestraat 31, 7482 CB Haaksbergen <i>secretaris</i>	tel. 5722300
J.G. Hofste op Bruinink	Blekerstraat 5, 7481 JT Haaksbergen <i>wee voorzitter, voorz. wg. hist. onderzoek</i>	tel. 5723553
G.J. Slotman	Kroonprins 4, 7481 CJ Haaksbergen <i>penningmeester</i>	tel. 5724083
H.B. Slotman	Kievitstraat 8, 7481 BW Haaksbergen <i>hoofd interne zaken M.C. Waijerdink-Mentink</i>	tel. 5721999
Eibergsestraat 240, 7481 HP Haaksbergen	tel. 5724134 <i>lid</i>	
C.W.M.J. Wentink	Fazantstraat 129, 7481 BJ Haaksbergen <i>voorz. wg. monumenten/archeologie</i>	tel. 5722711
G.W. Oltwater	Molenstraat 89B, 7481 GL Haaksbergen <i>lid</i>	tel. 4786530

"Aold Hokseberge" wordt vier keer per jaar toegezonden aan de leden van de "Historische Kring Haaksbergen". Zij betalen voor lidmaatschap en abonnement € 18,- per jaar.

Publikatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met toestemming van de auteur(s) en bronvermelding.

ISSN: 1384-76

Druk: Hassink Drukkers Haaksbergen

Oplage: 1025 exemplaren

bij de voorpagina

Pessons Meejke (1868-1951)

Zie artikel op pagina 3501

(Foto: Familiearchief Van Kessel-Eijsink)

Redactie

REDACTIE

J.G. Hofste op Bruinink, redactiecoördinator
A. van Leeuwen, eindredacteur G.J. Leppink,
redacteur F. de Lugt, redacteur

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE:

G.J. Hofste op Bruinink(t), J.G. Hofste op Bruinink, J.H. Kluitenberg, A.
v. Leeuwen, B.F. Leferink, F.R. de Lugt, B.H.M. Ottink, H. Pieterse,
A.G.M. Roerink, J.H. Scholten, M.C. Waijerdink Mentink, C.W.M.J.
Wentink, G.P. Wes en J.A.M. v.d. Zanden. **REDACTIEADRES**
Blekerstraat 5, 7481 JT Haaksbergen
aoldhoksebarge@gmail.com

Inhoud

	PAG
INHOUD JAARGANG 45, NUMMER 2, MEI 2012 PAGINA 3469 t/m 3504	
1 VAN HET BESTUUR	3470
2 NIEUWE LEDEN	3471
3 SCHENKINGEN	3471
4 AANWINSTEN	3471
5 JAARVERSLAG 2011	3471
6 NOTULEN JAARVERGADERING 2011	3474
7 CURSUS GESCHIEDENIS SCHRIJVEN*	3475
8 FIETSEN EN TEKENEN*	3477
9 RICHT UW BLIK OMHOOG	3478
10 DE ILLEGALLEN*	3479
11 RAZZIA	3481
12 HERINNERINGEN AAN HET BOMBARDEMENT	3486
13 JAN DE VOERMAN	3488
14 MONUMENTENDAG 2012 (voorbeschouwing)	3489
15 HET VERHAAL VAN HET SCHIP HAAKSBERGEN	3489
16 GENEALOGIEËN 21	3492
17 HOKSEBARGSE SPROAKE 1	3493
18 DE ARBEIDERS DELFDEN ALTIJD HET ONDERSPIT (boekbespreking)	3495
19 MIJN GEBOORTEHUIS	3497
20 RICHT UW BLIK OMHOOG	3499
21 PERSONS MEEJKE	3501

* Verslag van lezing/activiteit.

* inleveren van kopij voor het volgende nummer kan tot 1 augustus a.s.

* kopij in te leveren als volgt: tekst als worddocument, bijbehorende foto's los als
formaat JPEG meeleveren met vermelding van onderschrift en herkomst.

N.B. foto's zonder vermelding van herkomst zijn gemaakt door H. J. Krooshof.

verenigingsNieuws

VAN HET BESTUUR

Het was op 21 maart een jaar geleden, dat het aan de Scholtenhagenweg herrezen houten huis van de Fazantstraat 13 officieel in gebruik kon worden genomen als Theeschenkerij Jordaan. De Europese subsidiegever Leader had als voorwaarde gesteld dat aan dit gebouw ook een educatieve functie verbonden moest worden. Er is toen voor gekozen om op de bovenverdieping een blijvende expositie in te richten over de geschiedenis van de uit Haaksbergen verdwenen textielfabrieken van Jordaan. De werkgroep binnen onze Kring die daarmee is belast, heeft hiermee veel succes geboekt, zoals blijkt uit de vele leuke en enthousiaste reacties in het gastenboek. Deze werkgroep heeft zich ook tot taak gesteld om naast de vaste tentoonstelling jaarlijks in dezelfde ruimte een wisselexpositie in te richten. Dit jaar is de keus gevallen op de voormalige fabrikant van bedrijfskleding EHCO KLM. De bezoeker wordt in vogelvlucht door de rijke historie geloodst van dit oorspronkelijk Haaksbergse bedrijf, waarvan de laatste vestiging in Enschede stond en daar helaas eind vorig jaar haar deuren moest sluiten. De wisselexpositie is op 21 maart feestelijk geopend, in aanwezigheid van een aantal oud-werknemers van deze fabriek. De fraaie tentoonstelling is tot 21 maart van het volgend jaar te bezichtigen tijdens de openstellingsuren van de Theeschenkerij naast Recreatiehof 't Stien'nboer.

Met enige trots presenteert de Historische Kring de Canon van Haaksbergen. Onze gemeente is daarmee in Twente een van de eerste. Het eerste exemplaar van het boek zal op donderdagavond 10 mei in de trouwzaal van het gemeentehuis worden aangeboden aan de burgemeester. Het boek geeft in 50 vensters op een eigentijdse manier een inkijk in de geschiedenis van de Ster in Twente. De canon is bedoeld voor iedere inwoner, jong en oud, hier geboren of van elders afkomstig. De teksten zijn compact geschreven en voorzien van veel foto's. Daarmee wordt ingespeeld op de trend van de nieuwe media, waarin informatie snel moet kunnen worden opgenomen. De canon is een initiatief van de Provincie Overijssel, die hiermee aanhaakt bij de landelijke canon.

Aan de Canon van Haaksbergen is twee jaar met veel inzet gewerkt door een grote groep medewerkers van de Historische Kring. Een door Hassink Drukkers fraai verzorgde uitgave is hiervan het resultaat. Kennis van het verleden draagt bij aan meer begrip voor het heden. Evenzeer is waar, dat wie het heden goed begrijpt, beter is toegerust voor de toekomst. Vanuit dat uitgangspunt beveelt het bestuur van de Historische Kring dit boek van harte aan bij al onze leden en elke Haaksbergenaar; en verder aan iedereen die dit mooie dorp een warm hart toedraagt. Door sponsoring en een bijdrage uit ons boekenfonds kunnen onze leden het boek vanaf 11 mei aanschaffen voor de gereduceerde prijs van 10 euro. De leden krijgen ook de gelegenheid om voor familieleden of kennissen voor deze prijs het boek te kopen. Op zaterdag 12 mei is het Historisch Centrum hiervoor geopend en medewerkers van onze vereniging staan met een stand op de Meimarkt op zondag 13 mei. Ik wens u ook nu weer veel leesplezier met deze uitgave van Aold Hokseberge.

Hendrik Scholten, voorzitter

verenigingsNieuws

NIEUWE LEDEN

Wij heten de volgende leden van harte welkom:

Dhr. S. Bleumink, Weverstraat 17, 7481 JX Haaksbergen

Dhr. H. Floors, Scholtenhagenweg 42-11, 7481 VP Haaksbergen

Dhr. H.J. Hummel, Nijkerckestraat 15, 7482 ZX Haaksbergen

Mw. E. Rompelman, Postbus 154, 7550 AD Hengelo

Dhr. N.W. Temmink, Vinkstraat 13, 7481 CV Haaksbergen

Dhr. J. ten Thije, Geukerdijk 31, 7481 BX Haaksbergen

SCHENKINGEN

In de afgelopen periode mochten we de volgende schenkingen ontvangen, waarvoor we ook nu weer de gulle gevers van harte willen bedanken: *A.H. Bouwmeesters*: Archiefstukken van woningvereniging Lucht en Licht. *J.Ham, Deventer*. Meerdere boeken over de Historie van Haaksbergen. *C. Nijhof*: Starings Almanak. Overijselschen Landman voor 1909. 1 krant: Het Parool, 1^e nummer na de bevrijding, *W. J. Kuypers*: Meerdere boeken over het waterbeheer in Oost-Nederland. *Mevr. M.Hannink- Slotman*: 2 boeken en 6 archiefstukken van de fam. Ten Vaarwerk en diverse oude foto's. *H. Lammers*: 3 pentekeningen van historische panden in Haaksbergen. *C. en mevr. A. Hofman-Weernink en G. Vaanhold*: DVD met informatie over de grensstenen tussen Nederland en Duitsland

AANWINSTEN (Boeken)

Boeren in Nederland.

Die Judengutachten.

JAARVERSLAG 2011

Het jaar 2011 begon met de Nieuwjaarsbijeenkomst voor vrijwilligers en bestuursleden op donderdag 13 januari 2011.

Iets later die maand werd de heer Vreeling als 900^e lid samen met zijn vrouw in het zonnetje gezet.

2011 kende nog enkele bijzondere zaken.

De eindredacteur van ons kwartaalblad Aold Hoksebarge schreef het zo mooi in het mei-nummer: "Opening Theeschenkerij Jordaan, een huzarenstukje van de Historische Kring en 't Stien'nboer".

Op 21 maart was het dan zover. Na vele maanden plek zoeken, hard werken, veel

verenigingsNieuws

overleggen, e.d. kon Het Houten Huis, Fazantstraat 13 heropend worden aan de Scholtenhagenweg. Met de prachtige film van Jaap Kluitenberg en Herman van Bruggen "t Is allemoale vot", warme woorden van Jan Leppink, een geestige rede van Loed Jordaan, Ineke van der Werf in de rol van de laatste bewoonster Tante Bertha, tekende Gerben Scholten en Gertrud Morsinkhof samen met onze voorzitter het voorwaardendocument. Clemens Wentink en Fons Roerink konden zien hoe hun noeste werk bezegeld werd. Jan ten Asbroek vertelde over de expositie op de bovenverdieping over het textielverleden van Jordaan. Ans Kok en Wim Oltwater deden het onderwijsproject "Wie is Jan" uit de doeken. Hulde voor allen die aan dit geweldige staaltje van samenwerking hebben meegewerkt. Trots, beretrots mag de Kring dus zijn.

De Open Monumenten Dag op zaterdag 10 september was een daverend succes. Het thema "Oud gebouw Nieuw gebruik" trok de aandacht van zeker 600 mensen. Het witboek met betrekking tot de invulling van de Markt van de werkgroep Archeologie en Monumenten kan zonder meer een prima initiatief genoemd worden. Waterpark het Lankheet blijft de aandacht trekken. Onze gidsen moesten zeer regelmatig extra rondleidingen verzorgen. Het geheel is en blijft boeiend. Voor de archeologie en geschiedenis van ons dorp was de derde week van december een zeer belangrijke week. Toen werd in de buurt van de begraafplaats aan de Enschedesestraat een grondradaronderzoek uitgevoerd. Doel: heeft daar het kasteel "De Blanckenborgh" gestaan?

Een kleine actieve groep heeft met behulp van vele deskundigen het bestaande raamwerk voor de Canon van Haaksbergen verder uitgewerkt en de 50 vensters beschreven.

Onze Kring stimuleerde de uitgave van het boek over de in Haaksbergen en omstreken veelvuldig voorkomende familie Temmink. Letterlijk en figuurlijk een standaardwerk, geschreven door Fons Temmink. Ook dit jaar vonden er meerdere lezingen plaats.

Ach Lieve Tijd, van verleden naar heden, was de titel van de lezing in begin maart gegeven door Hendrik Weernink uit Barchem. Dia's, liedjes, gedichten en spreuken vormden de hoofdmoot. Jan Roerink uit Delden vertelde in april hoe de eerste stroom gastarbeiders in ons land kwam. Sommigen van hen werden heel bekend: C. en A. Brenninkmeijer, Dreesmann, enz.

Medio oktober was er een thema-avond als vervolg op de Open Monumenten Dag. Hergebruik van Monumenten. Onze eigen mensen lieten zien hoe Haaksbergen in de loop der jaren veranderd is. De heer Wil Bohnen toonde de opzet van het Hart van Zuid te Hengelo.

De rondwandelingen door Haaksbergen tijdens drie zomeravonden o.l.v. Henny Slotman trokken ook dit jaar de aandacht. Een zeer grote belangstelling was het resultaat. Intussen wordt de vraag naar dorpsrondleidingen steeds luider. Een goed teken. Uit het grote aantal aanmeldingen voor het bezoek aan Schloss Nordkirchen en

verenigingsNieuws

Selm-Bork in mei bleek dat het programma al veel goeds voorspelde. Het slot staat bekend als het Versailles van het Noorden.

De bezoekers genoten op deze snikhete dag in de koele slotkelder van een heerlijke maaltijd. Een mooie, geslaagde dag.

Gezellig en zeker leerzaam mag de excursie begin oktober naar Ulfthoorn genoemd worden. Het gebied van de bekende ijzerfabriek DRU wordt opnieuw ingericht. Het terrein kent niet minder dan 7 rijksmonumenten.

Een voortdurende bron van bekendheid en van inkomsten zijn de diverse markten waar onze Kring zich jaarlijks vertoont. Naast Ootmarsum en Haaksbergen gingen we dit jaar naar de Overijsselse manifestatie van de VORG in Oldenzaal en de Dag van de regionale geschiedenis en streekcultuur te Kampen. Dinsdag 6 december waren vele genodigden naar de Kunstzaal 't Achterom gekomen voor de presentatie van een nieuwe uitgave van onze Kring. Frans de Lugt schreef een boek over het leven van onze oud-voorzitter Jan Leppink getiteld "Jan Leppink.

Herinneringen van een Haaksbergenaar in hart en nieren." De exclusieve tentoonstelling van het werk van de tekenaar Jan Nijkamp tijdens de Open Dag in ons Centrum op zondag 18 december trok veel belangstelling. Samen met het bestuur zijn ca. 40 vrijwilligers in het Historisch Centrum Haaksbergen actief. In 2011 bezochten ruim 1300 personen ons centrum voor onderzoek. Op 31 december 2011 bedroeg het aantal leden 946. Dus netto 48 leden erbij. Onze website kreeg 5581 keer een bezoekje. Het bestuur vergaderde 8 keer.

Heel bijzonder was de bijeenkomst op 9 februari tijdens het Haarmühle-overleg onder het motto: "Het bestaande beter doen". Het bestuur probeerde daar aan te geven hoe de weg van de Kring naar de toekomst, zeg 2016, zou moeten lopen. De bestaande activiteiten werden kritisch bekeken en nieuwe accenten volgden. In 2011 kon de Historische Kring weer talloze foto's, boeken, kaarten e.d. in haar bezit krijgen van diverse personen en bedrijven. Een woord van dank aan alle gulle gevers is dan ook zeer op de plaats.

Wij willen alle vrijwilligers die ons Centrum in stand houden, danken voor hun inzet voor onze Kring.

Alleen met behulp van velen is het mogelijk dat de Historische Kring Haaksbergen binnen de gemeenschap Haaksbergen een gezicht krijgt en houdt. De organisatoren en de medewerkers van de vele activiteiten van de Historische Kring Haaksbergen verdienen terecht een woord van dank.

Jan van der Zanden

verenigingsNieuws

NOTULEN JAARVERGADERING 14 APRIL 2011

(aanwezig 65 personen)

1. **Opening**
De voorzitter, de heer J.H.Scholten, opent om 19.30 uur de vergadering en heet iedereen van harte welkom. Hij blikt nog even terug op het afgelopen kalenderjaar en geeft natuurlijk ook aan wat de voornemens zijn voor 2011. Dat er al 920 leden zijn, vindt hij een goede opsteker.
2. **Ingekomen stukken/mededelingen**
Bericht van verhindering is gekomen van de diverse met name genoemde personen.
3. **Notulen jaarvergadering 14 april 2010**
De notulen, welke ter inzage liggen, geven geen aanleiding tot het stellen van vragen en worden onder dankzegging aan de secretaris goedgekeurd.
4. **Jaarverslag 2010 van de secretaris**
De secretaris leest het jaarverslag 2010 voor. De voorzitter dankt de secretaris en wijst nog even op het grote aantal activiteiten van het afgelopen jaar.
5. **Financieel jaarverslag 2010 en begroting 2011 van de penningmeester**
De penningmeester, de heer J. Slotman, geeft een korte toelichting op het financiële overzicht dat alle aanwezigen voor zich hebben. Hij wijst op de kosten van het ledengeschenk en de maquette. De aanwezigen gaan akkoord met het overzicht 2010 en de begroting 2011.
6. **Verslag kascommissie**
Namens de kascommissie brengt de heer Steins verslag uit. De commissie vindt het allemaal perfect en heeft waardering voor de penningmeester. De leden zeggen alles in orde te hebben bevonden. De kascommissie stelt voor de penningmeester decharge te verlenen.
7. **Benoeming leden kascommissie**
De vergadering gaat akkoord met de benoeming van de heren F.J. Wissink en B. Otter als leden van de kascommissie. De heer H. Steins wordt hartelijke bedankt voor de twee jaren die hij deel heeft uitgemaakt van deze commissie.
8. **Bestuursverkiezing**
De voorzitter meldt dat niemand een voordracht heeft gesteld met betrekking tot een bestuursbenoeming. De vergadering gaat akkoord met de herbenoeming van de heren J.G. Hofste op Bruinink en H.B. Slotman. Ook de heer W. Oltwater wordt in het bestuur opgenomen.
9. **Presentatie jaarprogramma 2011**
De heer Scholten vertelt over de activiteiten 2011 zoals deze door het bestuur gepland zijn. Hij herinnert aan het Haarmühle-overleg van februari 2011. Aandacht vraagt hij voor de komende excursie op dinsdag 15 mei samen met de Heimatverein Ahaus naar Nordkirchen. Hij is gelukkig met het initiatief van de heer Fons Leferink m.b.t. een verjaardagskalender. Vermeldenswaard is ook het werk de komende tijd aan de Canon van Haaksbergen.

verenigingsNieuws

De heer C. Wentink doet hetzelfde m.b.t. de werkgroep Monumenten en Archeologie. De Open Monumentendag 2011 op 11 september staat in het teken van "Hergebruik". Het bijbehorende boekje komt binnenkort beschikbaar. In de komende uitgaven van Aold Hokseberge en via extra brieven wordt nader op de activiteiten ingegaan. Aandacht voor de excursie in oktober naar de DRU in Ulft.

10 Rondvraag

Er wordt geen gebruik van gemaakt.

11 Sluiting

Onder dankzegging voor ieders aandacht sluit de voorzitter om 20.05 uur deze 44e ledenvergadering.

Jan van der Zanden, secretaris

CURSUS GESCHIEDSCHRIJVING

(verslag van een activiteit)

Datje samen als verenigingen iets tot stand kunt brengen is onlangs weer gebleken. Bij het Historisch Centrum Overijssel (HCO) in Zwolle werd vorig jaar de cursus "Hoe schrijf ik geschiedenis" gestart. Zwolle ligt echter niet naast de deur, vandaar dat

Een aandachtige groep deelnemers tijdens de ochtendsessie "Hoe schrijf ik geschiedenis"

de Historische Kring Haaksbergen het initiatief nam om samen met de Heemkundevereniging de cursus naar Haaksbergen te halen. Gelukkig was publicist Jan v.d. Wetering bereid om deze cursus in Haaksbergen te geven. 9 deelnemers uit Borne en 12 uit Haaksbergen volgden 3 dagdelen in januari en februari of de cursus "Lay-out van het verenigingsblad/website", of die Over "Het schrijven van geschiedenis".

De cursisten leerden niet alleen van de docent maar ook van elkaar. Jan v.d. Wetering zette zijn studenten op scherp. Hij 'dwong' de deelnemers om kritisch te kijken naar hun website en naar de inhoud van hun tijdschrift.

verenigingsNieuws

In de ochtenduren was het de beurt aan de schrijvers van verhalen over bijvoorbeeld een familie- of dorpsgeschiedenis. De cursisten leerden hoe structuur in een verhaal te brengen en een 'bouwplan' op te stellen en om niet alleen naar de bron te kijken maar ook naar de feiten achter de bron. Dus niet alleen zoeken in het geboorteregister als je over familie schrijft, maar bijvoorbeeld ook naar het veeboek. Aan de hand daarvan immers kan men opmaken of je te maken hebt met een welgestelde familie, een keuterboertje of een landloper.

De middaggroep maakte eerst een analyse van hun eigen verenigingsblad en hun website. Bijvoorbeeld wat is goed en waar liggen punten van verbetering? Daarbij stond de inhoud, de vormgeving en de leesbaarheid centraal. Bovendien werd duidelijk dat de samenstelling en de werkwijze van de redacties niet alleen belangrijk is maar dat ook de samenwerking van beide redacties van belang is.

Het *De enthousiaste groep deelnemers tijdens de cursus "Lay-out/website"*

enthousiasme van de deelnemers was groot. Een cursist merkte op: "Ik had er zin in, de cursus heeft mij absoluut niet teleurgesteld. Een perfecte locatie, een gemotiveerde groep en een cursusleider die op een integere manier weet waar hij over praat. De discussies, opmerkingen en de informatie heb ik als zeer waardevol ervaren."

Of zoals een andere deelnemer stelde: "De cursusleider gaf goede tips, was niet betweterig maar meer adviserend. Kortom, een nuttige cursus."

In het najaar van 2012 organiseert Jan v.d. Wetering opnieuw cursussen 'Hoe schrijf ik geschiedenis', zowel voor individuele schrijvers als voor historische verenigingen. Meer hierover is te lezen op de website en in de nieuwsbrieven van het Historisch Centrum Overijssel (HCO).

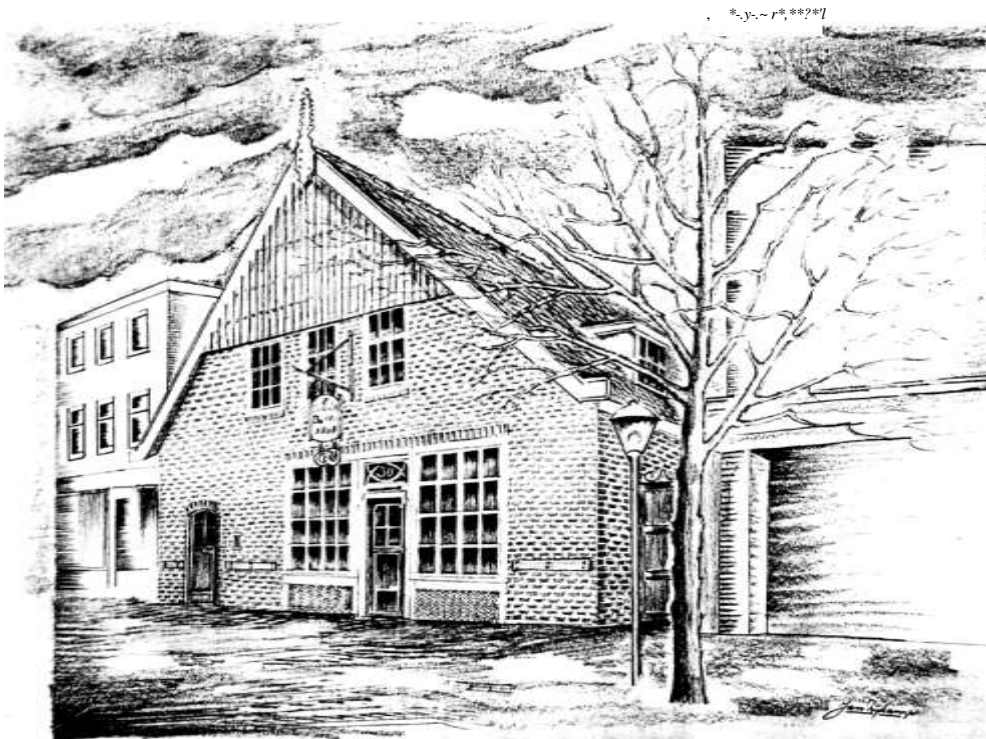
Caecil Waijerdink-Mentink

verenigingsNieuws

FIETSEN EN TEKENEN (verslag van een expositie)

Tijdens het open huis van de Historische Kring 18 december j.l. werd een collectie van 36 tekeningen geëxposeerd van Jan Nijkamp. Liefst 300 bezoekers maakten die dag kennis met onbekend werk van een bescheiden dorpsgenoot. Zelfs zijn koorgenoten, want Jan was een trouw lid van het kerkkoor, hadden geen notie van deze hobby van Jan. Ze wisten wel van zijn passie voor de biljartsport en van zijn fietstochten, maar een tekening hadden ze nooit gezien.

De tentoonstelling toont het werk van een bewonderaar van de landelijke bouwkunst. De tekeningen in Oost-Indische inkt of eenvoudig uitgewerkt met potlood, geven niet alleen een beeld van markante bouwwerken in het dorp Haaksbergen, maar vooral ook van het buitengebied. Ze zijn zeer gedetailleerd en vertellen het verhaal van de eenvoudige architectuur van het platteland. De hand van de boeren timmerman is overal te herkennen. Vooral de afbeeldingen van veldschuren en schaapskooien geven ons een kijkje in een bijna verdwenen wereld. Evenals de tekeningen van oude boerenhoeven zijn de namen en locaties vaak niet meer terug te vinden.

*De bakkerij Ten Cate in de Jhr. v. Heijdenstraat, waar Jan Nijkamp lange tijd werkte.
Tegenwoordig is bakkerij Van der Linden hier gevestigd.*

verenigingsNieuws

Jan kwam evenals zijn vrouw Mientje Meijerink uit Lonneker naar Haaksbergen. Jan was de oudste zoon van een gezin van 10 kinderen; zijn vader was eigenaar van een dorpscafé en kruidenierszaak. In Haaksbergen begon hij als bakkersknecht bij Ten Cate, tegenwoordig bakkerij Van der Linden (de krakeling is nog een ontwerp van Jan). Later werkte hij als verzekeringsagent.

Hij was een groot liefhebber van de natuur en de rust van het platteland. Samen met zijn vrouw maakte hij veel fietstochten door heel Twente. Maar het was niet alleen fietsen, er werd regelmatig afgestapt om een vlugge schets te maken van een schilderachtige boerderij of schuur. Mientje ging zolang in het gras zitten mijmeren en vond zo haar inspiratie voor de vele gedichten, die zij in de mooie Twentse taal schreef. Zo waren zij een uniek stel, dat ieder op zijn eigen wijze de sfeer van het platteland beschreef. Een platteland, dat op het ogenblik weer herontdekt wordt als recreatie- en woongebied.

Clemens Wentink

Jan Nijkamp 1930-1993

Geboren als zoon van een caféhouder in Lonneker, ontwikkelde Jan een grote liefde voor de bouwkunst en de plattelandscultuur in Twente. Eenmaal woonachtig in Haaksbergen was hij een bekende verschijning in het buitengebied. Tijdens zijn fietstochten maakte hij schetsen van boerderijen en schuren, die hij thuis verder uitwerkte. Ook in het dorp zelf tekende hij vele karakteristieke plekjes. Het werk van Jan Nijkamp is van grote betekenis voor de kennis en het behoud van de kenmerkende architectuur van het Twentse platteland.

RICHT UW BLIK OMHOOG

Weet u waar het huis staat met deze karakteristieke voordeur? Voor oplossing zie pagina 3499

"DE ILLEGALEN"

-Het verzet in Twente in de Tweede Wereldoorlog-
(verslag van een lezing)

*Coen Hilbrink tijdens zijn voordracht
(Foto:Internet)*

De zaal zit vol als Jan van der Zanden de eerste lezing in het nieuwe seizoen opent. Dr. Coen Hilbrink uit Zutphen, historicus en socioloog, zal een lezing houden over de achtergronden van de illegaliteit in Twente en Oostelijk Overijssel tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog. Hilbrink begint te vertellen dat illegaliteit in deze context het doelbewust en principieel overtreden van wetten is. Het bewust nemen van grote risico's met grote gevaren voor zichzelf en anderen. Daarvoor is moed nodig, persoonlijke moed, die voortkomt uit handelen naar eigen geweten. Er is sprake van een opvallend verschil in betrokkenheid bij het verzetswerk tussen protestantse en rooms-katholieke gebieden. Verzet blijkt religie-gerelateerd. Protestanten keerden zich direct sterk tegen de Anti-Christ van de Nazi's. Dat uitte zich in het begin met name sterk bij de hulp aan Joden, die uit Duitsland hier onderdak zochten. Dit in tegenstelling tot het RK-volksdeel, waar de kerkleiding voorzichtigheid predikte en aanspoorde zich van verzet te onthouden. In het 3^e oorlogsjaar worden oud-militairen door Generaal Christiansen weer in dienst geroepen. Dan moet er ook door de gewone man gekozen worden. En mede door de algemene opvatting over de deportatie van Joden

slaat de stemming om. De maat is vol. Het is het sein voor een algemeen verzet in Twente. Het komt in de vorm van een staking in de fabrieken. Een beproefd middel uit de crisistijd. Ze is van korte duur. Zeker als het Standrecht wordt ingevoerd voor weigeraars. Er vallen tientallen doden, waaronder 9 arbeiders van Jordaan Haaksbergen. Daarmee is het verzet gebroken. Om aan tewerkstelling in de Duitse wapenindustrie te ontkomen, gaat een groot deel werken in de Duitse grensregio, zodat men 's avonds weer bij de familie kan zijn. De rest duikt onder in de illegaliteit. Het overgrote deel van de Twentse bevolking overleefde de oorlog. Alleen de Joden, zigeuners, homo's en zij, die niet in de pas liepen, werden het slachtoffer. Wat de Holocaust betreft merkt Hilbrink op, dat deze er zonder Hitler niet zou zijn geweest, maar dat anderszins deze alleen kon plaatsvinden dankzij een bureaucra-tisch systeem. Na de pauze volgt een overzicht van wat er zich heeft afgespeeld in de illegaliteit van Twente. Vervolgens geeft hij in vogelvucht een overzicht van de verschillende groepen, die in Nederland actief waren. Ex-militairen richtten groepjes op om voorbereidingen te treffen voor na de oorlog. Zij dachten daarbij in termen van maanden. Dat werd de Ordedienst (OD). De Duitsers hadden hier al snel greep

verenigingsNieuws

op en rolden de zaak op. Vele doden. Einde OD. De volgende organisatie was de LO (Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers). Die kwam voornamelijk uit Gereformeerde hoek in het Oosten van ons land. Ds.Slomp (Frits de zwerver) en mevr. Kuipers-Rietberg (Tante Riek) zijn hiervan de exponenten. Zij richtten zich op de voedselvoorziening en het vinden van schuilplaatsen voor onderduikers. Het overgrote deel van het verzet in Twente bestond uit dit soort werk. Later splitsten zich hiervan groepen af, die per regio eigen Knokploegen (KP) vormden en geweld gingen gebruiken. Dat liep van sabotage van spoor- en telefoonverbindingen tot overvallen op distributiekantoren en gevangenis. Eén daarvan betreft de overval op het Huis van Bewaring in Almelo in maart 1944 door de KP onder leiding van Johannes ter Horst, waarbij ook een Haaksbergenaar is betrokken. Het is Herman Wildenborg, zoon van garagehouder Jan Wildenborg op de Eibergsestraat, die in allerijl is opgetrommeld om als chauffeur van de vluchtauto te dienen. Herman is de privéchauffeur van Ribbels, directeur van "t Vilt" en is via Lida Kempkes en de Enschedese KP betrokken bij het verzet. Naarmate het einde van de oorlog nadert, wordt het verzetswerk gevaarlijker. Vooral als de regering in Londen de groepen oproept om meer samen te werken en samen de Binnenlandse Strijdkrachten (BS) op te richten gaat het mis. Er ontstaan spanningen tussen de oude en nieuwe lichtingen. Jonge onervaren mannen sluiten zich aan bij de BS. Steeds meer mensen weten meer dan goed is. Het onderlinge vertrouwen verdwijnt. Het kost vele levens, waaronder dat van Johannes ter Horst, de onbetwiste leider van het verzet in Twente en dat van zijn vader en grootvader. Op de vraag of hij de naam van de uit Haaksbergen afkomstige Lyda Kempkes kende antwoordde hij bevestigend. Uit de zaal komt vervolgens de opmerking dat deze naam in Haaksbergen volledig is ondergesneeuwd en nauwelijks erkenning heeft gekregen. Hilbrink antwoordt dat dat lot na de oorlog veel verzetslieden heeft getroffen. Vaak kwam dat omdat ze niet het type waren die zich op hun daden voorstonden. Ze waren plichtsgetrouw en hadden geen behoefte aan aandacht. De avond wordt afgesloten door de voorzitter, die constateert dat er ondanks de lange tijd, die sedert de bevrijding is verlopen nog steeds veel belangstelling bestaat voor dit onderwerp. Hij onderstreept de dank met de gebruikelijke enveloppe.

Jaap Kluitenberg

Een uitgebreider verslag ligt ter inzage in de bibliotheek van het Historisch Centrum, redactie.

RAZZIA

Wederwaardigheden uit Duitsland meegemaakt door G. J. Hofste op Bruinink

Als de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog mannen nodig hadden om werkzaamheden te verrichten, hielden ze een razzia. Het ging meestal om mannen tussen 17 en 55 jaar. Soms moest men zich melden, maar het kon ook gebeuren, dat mannen die 's morgens vroeg te voet of op de fiets op weg waren naar hun werk lukraak van de weg geplukt werden en verzameld ergens in het dorp. Ook Haaksbergen ontsprong de dans niet. Jan Hofste op Bruinink maakte het mee en schreef het op. Hier volgt zijn relaas.

Op 27 oktober 1944 was het 's morgens vroeg al een hele drukte in Haaksbergen. Het dorp was afgezet, zodat niemand er in of uit kon.

De Duitsers hielden een razzia en waren al met huiszoeken begonnen. Men ging met luidsprekers door de straten om te bevelen, dat alle mannen van 17 tot 55 jaar zich voor 11 uur moesten melden. Degene, die zich niet meldde en bij huiszoeking gevonden werd, zou doodgeschoten worden. Tegen half elf naderden ze ons huis voor de huiszoeking en toen zijn we zoetjesaan opgestapt. We gingen ons vol goede moed melden met een geldig Ausweis en een zak vol andere papieren. Op de plaats van bestemming aangekomen, werden we in een weide gedreven aan de Buurserstraat tegenover de villa van Dokhorn. (Buurserstraat 183, redactie) Na een paar uur werden we in een

rij gezet. Er waren ongeveer 1000 mannen. We waren allemaal in spanning; werd het blijven of gaan? Je vertrouwde maar op je Ausweis.

Toen de ABTB aan de beurt was, werden allen naar de weide gestuurd, waar de meesten al naar toe gestuurd waren. Ik hoopte ook bij het personeel van de ABTB te komen, omdat vader daar ook bij was. Toen ik aan de beurt was stuurde die Duitser

G.J. Hofste op Bruinink (1927-1999)
(Foto: Familiearchief)

mij door, maar J.D. kwam mij achterop en vroeg naar de papieren. Ik deed hem een handvol, maar hij zei: "Nee" en scheurde de papieren kapot. "Je moet die kant op." We hebben daar gestaan tot ongeveer bijna half vier met mitrailleurs om ons heen.

Op weg

Toen zijn we met zo'n 285 man vertrokken, maar waar we naar toe gingen wisten we niet.

We werden allemaal nagedragen met dekens en koffers, met brood en kledingstukken.

Hartroerend afscheid. We liepen tussen twee grote rijen huilende mensen die keken of er ook iemand van het huisgezin of de familie bij was. Velen wierpen ons pakjes met boterhammen toe, belegd met dik spek of worst.

Moeder zorgde er voor dat ik een koffer met spullen mee kon nemen. Die was loodzwaar.

We vertrokken richting station en dachten mooi met de trein. Maar nee, we gingen te voet op weg naar Enschede. Toen begon het al donkerte worden en de bewaking werd versterkt. Toch zagen sommigen kans te ontsnappen. Ik wilde ook wel en toen we wat struiken langs de weg passeerden, dook ik daar achter. Maar helaas. Ik kwam bovenop twee Duitsers terecht, die daar lagen op te letten. Terug in de rij met twee man bewaking naast mij.

Om goed tien uur kwamen we aan bij een school in Gronau. We werden in groepen van 38 man naar een kamer gebracht. Doodmoe, blaren onder de voeten, twee dagen geen nat of droog, maar mijn zware koffer had ik nog!

Op "kamers"

Zaterdagmorgen kregen we papieren strozakken die we maar halfvol met stro kregen, per drie man twee zakken. Knipper, leraar aan de openbare ulo, werd bevorderd tot Stubeführer. Hij was zo druk met commanderen en de Duitse overheid, dat hij vergat om zijn zak te vullen. Gevolg: vier nachten met de rug tegen de deur. We hadden twee strozakken voor drie man. Daar moesten we alles op doen: slapen, brood smeren, een brief schrijven, je bagage er op pakken enz. Binnen de kortste keer was het een bende! Schildwacht voor de deur. Je mocht alleen naar de "vitrine" om je behoefte te doen. Die latrine bestond uit een paar palen langs een sloot. Achter de sloot liep een weg en een spoorlijn. We zeiden tegen elkaar; "Je moet maar voor je kijken, want van achteren kennen ze je toch niet." Knipper ging er de eerste keer verkeerd op zitten... Op het laatst

*H.A.M. Knipper
(Foto: Arch. Hist. Kr. Hbg.)*

was die sloot helemaal vol en dan spetterde het zo lekker.
We kregen die zaterdag niets te eten.

Aan het werk

Zondag om vijf uur op, half zes aantreden en om zes uur naar de trein. Vertrek om zeven uur via Epe naar Lasterfeld en van daar anderhalf tot twee uur lopen naar Graes.

Dunne stammetjes kappen. De opdracht was uitdunnen, maar aan het eind van de dag stond er natuurlijk niets meer overeind. Daarna takkenbossen maken. De twee mannen die het bos ingestuurd werden om twijgen te knippen, zijn nooit meer teruggekomen.. . Om drie uur op de zelfde wijze weer terug. De trein had Duits glas, geen glas dus. Koud, regen, dik verkouden.

Ik en negen andere mannen "vergaten" de volgende dag onze schop. We moesten nieuwe halen in Wessum. We kregen de soldaat zo ver, dat we Wessum in mochten. Eerst een paar glaasjes donker bier gedronken en daarna een kopje koffie. Alle winkels afgestroopt voor brood en lucifers en onze boterhammen opgegeten. We kwamen langs een melkfabriek. Toen moest ik er weer aan geloven, want ik kon mij aardig goed redden met Duits praten. We kletsten net zo lang zielig tegen die directeur, dat hij ons meenam naar zijn huis; volop boterhammen en melk! De volgende dag vergaten 50 man hun schop. Die moesten op het werk de klei met de handen uit de sloot halen.

Naar de dokter

Na veertien dagen was ik niet lekker meer en ben op de kamer gebleven, samen met B. Eijsink. Naar de dokter. Een klein mannetje; z'n hoofd was nog dikker dan zijn achterwerk en hij liep mank. We noemden hem altijd de "paardendokter". Nog 200 anderen probeerden afgekeurd te worden. Wij hadden voor die tijd een sigaret met suiker gerookt en waren er slecht aan toe. Maar afgekeurd, ho maar. We kregen binnendienst. Kamers schoonmaken, soepbakjes reinigen met koud water (er zat toch geen vet in). Onze soep was water met een zwemmend koolblaadje. Als we niets van thuis hadden gekregen, waren we van honger doodgegaan. Woensdag 15 november. Toen moesten 34 Haaksbergse jongens op transport, 7 van onze kamer. We huilden bij het afscheid.

De volgende dag moesten we aardappelen schillen, van die grote veenaardappelen. Na het schillen waren de aardappels vierkant en hadden we meer schil dan aardappelen.

Van de 34 jongens die vertrokken waren, kwamen er 26 weer terug. In hun plaats hadden Rotterdamse jongens zich vrijwillig aangemeld. De anderen werden naar Breslau gebracht.

We hebben Knipper gedegradeerd als Stubeführer, want die liet de oren te veel hangen naar de Duitsers. Hij werd opgevolgd door B. Eijsink, maar die moest met de vliegende colonne mee naar Breslau. Toen ben ik het geworden.

Kok

De volgende dag kwam de burgemeester van Gronau bulken waar de kok was. Maar hij was op de verkeerde kamer. Ik zei toen, dat ik die kok was. Ik moest direct mee naar de Mittelschule om soep te koken. Daar kwam ik naast iemand te staan uit Almelo die echt kok was! Ze zeiden tegen me, dat ik goed werk geleverd had, maar dat ik de volgende dag niet terug hoefde te komen, omdat ik er geen sikkepit verstand van had. Toch een mooi dagje.

De volgende dagen was het zout sjouwen met paard en wagen van het station naar het lager.

In het lager hing een mooi petje aan de kapstok. Dat kon ik goed gebruiken want het regende veel. Ik zou het net pakken, toen er een hele mijnheer binnenkwam, zijn hoed aan de kapstok hing en het petje opzette. Dus die hoed was voor mij! Gestolen? Ach de Duitsers hadden al zo veel gestolen in ons land.

Naar de bierbrouwerij

Daarna werken bij een bierbrouwerij, samen met Vossebeld. Ik reed met paard en wagen en Vossebeld stond achter de machine. Hij wilde liever binnen blijven, want hij had de vorige dag een tand laten trekken. Gammel spul. Kapotte wagens, slecht tuig, noem maar op. Ik had altijd een kistje met papiertouw bij me om het tuig te repareren. Ze dachten, dat ze daarmee de oorlog ook nog zouden kunnen winnen! De baas van de brouwerij had een dochter van 25, die een zoon had van 9! Dan hoef je niet meer te vragen met wat voor volkje te doen hebt.

Soms moesten we met 700 man in een schuilkelder voor 200 man. Benauwd en stinken, foei.

Toen ik dan toch maar liever op de kamer bleef, kreeg ik klappen met de kolf van een geweer en niet zo zuinig ook.

Op transport

We werden met 200 man op transport gesteld, 's Morgens om 5 uur aantreden, 6 uur appel in de stortregen, om 7 uur in de trein zonder glas met 21 man in een coupé voor 8 pers. We zaten in de laatste wagen met het oog op beschieting, maar de locomotief werd na een uurtje aan de andere kant vastgekoppeld, zodat we goed verkeerded zaten. Om 5 uur waren we in Rhede. Een uur lopen naar Vardingholt. Onderweg moesten we dekking zoeken, omdat onze trein in Rhede beschoten werd... We werden ondergebracht in een school, met 50 man in een ruimte voor 20 en dan ook nog kletsnat stro. Ik was bevorderd tot Sanitater (verpleger) en moest voor de deur liggen met naast mij J. ten Voorde en W. van Manen. Volgende dag aantreden en geen brood, want we zouden de volgende dag pakjes van thuis krijgen. Ik moest in de buurt naar een ander lager om Fűszkranken te verbinden, maar er was niemand. Een boer vlakbij vertelde dat ze verplaatst waren naar de IJssellinie in Holland. Toen wist ik wel genoeg. Ik heb later wel gehoord, dat ze de grens niet overgekomen waren...

Op de vlucht

Terug in het Lager ging ik naar de Führer om een kamertje te vragen voor het verbinden van patiënten. Ze waren aan het vergaderen en ik ving op, dat we de volgende dag allemaal naar Magdenburg zouden vertrekken. In dat geval zou ik nooit meer thuiskomen! Ik besloot om met drie andere jongens te vluchten. Met een overall over de kleren begonnen we onze looptocht, maar we wisten niet precies welke kant we op moesten. We zagen lichtjes branden bij een boerderij en waagden het aan te kloppen. Die Duitse boer was een "goeie". Hij bracht ons op een platte boerenkar naar een andere boerderij. Die boer bracht ons verder richting Hollandse grens. Hij durfde niet verder en toen zijn we gaan lopen, uren lang. We kwamen in Eibergen en moesten de Berkel nog over. Omdat we hier WA-mensen verwachtten, besloten we twee aan twee een poging te wagen. Het lukte het ene paar, maar wij werden gegrepen en naar het Gemeentehuis in Eibergen vervoerd. Schoenen en alles wat we hadden inleveren en opgesloten in een klein kamertje. Toen het de volgende morgen een beetje licht werd, zag ik een papiertje op de grond liggen. Ik had nog een stompje potlood in de broekzak, schreef er mijn naam op en schoof het papiertje onder de deur door. Je weet maar nooit.

Iemand van het personeel heeft het gevonden. Dit bleek later de dochter te zijn geweest van de zaakvoerder van de ABTB in Eibergen (de heer Beusink). Ze belde haar vader en vroeg hem of hem de naam bekend voorkwam. Hij wist dat ik een zoon was van zijn collega in Haaksbergen en belde mijn vader op. Die nam contact op met de huisarts dokter Scaf, die papieren had waarop stond, dat ik in Enschede was doorgelicht voor tbc.

Besmettelijke ziekte

De Duitsers waren heel bang voor besmettelijke ziektes en daar lag de oplossing, Politieagent Lucas werd ingeschakeld en samen -Lucas in uniform!- reden ze op de fiets naar Eibergen.

Na lang praten en wijzen op het grote gevaar van besmetting mocht ik mee, als ik me de volgende dag zou melden bij het ziekenhuis van Vreden. Dat gebeurde natuurlijk niet. In het huis aan de Molenstraat werd een bed in de serre gezet met op het nachtkastje allerlei pillen van dokter Scaf. Als er gebeld werd lag ik "doodziek" op bed, maar 's nachts lag ik gewoon op bed in de jongenskamer. Toen kwam de nacht dat er gebeld werd! Ik hals over kop naar mijn schuilplaats op de vliering. De nsb-er J.D. viel met de deur in huis. "Huiszoeking...Waar is Jan?" Vader ging met hem het hele huis door, heel rustig en uitleggend waarom Jan hier niet kon zijn. Moeder vertelde ondertussen de andere zeven kinderen dat ze mij zochten. Als J.D. hen zou vragen waar Jan was, moesten ze zeggen, dat Jan in Duitsland was en ze hem al heel lang niet gezien hadden... Alles is uiteindelijk goed afgelopen.

Samenvatting: Bram van Leeuwen

Het volledige verslag ligt ter inzage in het Historisch Centrum.

HERINNERINGEN AAN HET BOMBARDEMENT

Op 24 maart 1945 vonden 57 inwoners de dood.

In de deze maand verschenen Canon van Haaksbergen wordt aandacht besteed aan het bombardement van 24 maart 1945 op de Buurserstraten omgeving. Hierbij kwamen 57 inwoners om het leven, de helft van het totale aantal Haaksbergse oorlogsslachtoffers. Die tragische gebeurtenis wordt nooit specifiek herdacht. Bij het binnentrekken op 1 april 1945 van de bevrijders van de 30^e Engelse legergroep was er uitzinnige vreugde. Maar bij de nabestaanden en gewonden van het bombardement bestond een diep verdriet over de gevolgen van die onvoorstelbare tragedie. Het bombardement was bij vergissing uitgevoerd door 18 bommenwerpers van de geallieerde 386 Bomb Group. Huizen en mensen werden getroffen in de Buurserstraat, Klaashuisstraat, Brink, Von Heijdenstraat, Veldkampstraat, Bevertstraat en een deel

Netty van Tongeren wijst de plek aan bij de Zuivelfabriek waar zij door een bombscherf werd getroffen.

van de Enschedesestraat. Een van de slachtoffers was burgemeester Jhr. von Heijden, wiens huis aan de Klaashuisstraat in een ruïne veranderde. Naast de 57 doden vielen er tientallen gewonden, waaronder een aantal zwaar. Dat het nooit is gekomen tot een herdenking op de dag zelf, dus 24 maart, doet zeer

bij de nabestaanden. Een van de overlevenden is Hetty van Tongeren, dan 14 jaar oud. Met haar halen we herinneringen op aan die afschuwelijke dag, waarop zij door het oog van de naald kruipt. Ze zit in dat laatste oorlogsjaar op de mulo. Omdat de schoolgebouwen zijn gevorderd door de Duitsers, krijgt ze les in een cafézaaltje naast windmolen De Korenbloem in de Fazantstraat (nu zaal De Oude Molen). Die ochtend hoeft ze er alleen maar naartoe om haar paasrapport op te halen. Haar cijfer voor Franse taal vindt ze te laag, en daarom loopt ze naar café Tankink (nu De Biester) aan de Enschedesestraat, om daar haar leraar Frans meneer Gerrit Steutel op te zoeken. Als om 9.15 uur het luchtalarm afgaat, is ze net onderweg. Bij het café gekomen, het is dan 9.23 uur, hoort ze het gierende geluid van de bommenregen. Daar had ze niet op gerekend, want er was wel vaker luchtalarm zonder dat er iets gebeurde. "Ik ben toen gaan rennen naar de zuivelfabriek, waar wij altijd in de kluis konden schuilen. Ons eigen huis stond aan de Enschedesestraat E425, maar dat hadden we van de Duitsers moeten verlaten. Daarom woonden we tijdelijk in het huis Rispinge van directeur Zuidema van de zuivelfabriek, op de plek waar nu de huizen van De Biester staan. Helaas haalde ik Rispinge niet, ik viel en werd getroffen door een scherf, die dwars door mijn buik ging en op mijn rug in mijn hemdje bleef steken. Daarbij ben ik een stukje van een darm en een dwarsuitsteeksel van een wervel kwijtgeraakt. Gelukkig is mijn aorta net gemist, anders was ik dood geweest. Ik bloedde heel erg, maar kon opstaan en het laatste stukje naar huis strompelen. Mijn moeder zag mij komen en heeft mij opgevangen." Hetty van Tongeren liep op dat noodlottige moment in het gezelschap van enkele klasgenootjes. Ze was er ooggetuige van dat Wiesje Steutel en het meisje van Horck gelijk dodelijk werden getroffen. In de Vinkstraat kwam Gerard Leemreis om het leven. Riek ten Broeke en Hetty's broer Martin raakten gewond. "Ik was te jong om te beseffen dat het bommen van de geallieerden waren. Ik had al eens een bombardement meegemaakt in Enschede, op 22 februari 1943. Ik zat toen op de hbs en verbleef bij een tante in huis. Juist dat bombardement daar was de reden geweest om terug te gaan naar de mulo in Haaksbergen." Hetty herinnert zich dat helpers van het Rode Kruis heel snel aanwezig waren. Ze werd gebracht naar de praktijk van dokter Geselschap, iets verderop aan de overkant in de straat. Die heeft haar verbonden, waarna ze doorging naar het Antonius ziekenhuis. "De gangen lagen daar vol met zwaargewonden. Er was geen water en geen elektriciteit, toch hebben ze me kunnen opereren. Toevallig was chirurg Bosma daar aanwezig, die hulp kreeg van de dokters Geselschap, Scaf en Grooters. Ik ben er twee maanden gebleven; naast mijn verwondingen kreeg ik pleuritis en buikvliesontsteking. Ik had heel veel pijn en kreeg morfine. Ik was een kind, heb mij toen niet gerealiseerd dat ik aan de dood ontsnapt was. Een trauma heb ik er niet aan overgehouden, maar ik durf niet in een lift te stappen en de verwondingen hebben in mijn buik zulke verklevingen veroorzaakt, dat ik daardoor helaas geen kinderen heb kunnen krijgen. Mijn troost is dat ik besef dat ik veel geluk heb gehad."

Frans de Lugt

N. V. R., JAN DE VOERMAN (Stukgoederentransporteur bij Jordaan)

Bij toeval kwam ik achter de persoon, die schuilging achter deze initialen. In gesprek met Herman van Rooijen over de branden in de Peddemors, viel het woord voerman en kon toen de verbinding leggen met het artikeltje van 6 november

De voerman N. v. R., van de firma Jordaan reed gisternamiddag in flinken draf met paard en platte wagen in de Spoorstraat te Haaksbergen. Op een oogenblik raakte het einddeel der leidsels ast om den naaf, tengevolge waarvan de voerman zich niet meer kon staande houden en van het voertuig gesmakt werd. In zorgwekkenden toestand werd hij opgenomen en naar het St. Anthonius Gasthuis vervoerd, alwaar dr. Geselschap een voetverminking, inwendige kneuzingen en ribbenbreuk constateerde.

1928 in het NRC: Nicolaas van Rooijen, beter bekend onder de naam Jan de Voerman. Hij was geen Tukker, maar kwam uit het Gooi. Deze in Blaricum geboren Nicolaas (1897) vindt na eerst wat omzwervingen in de Achterhoek, zijn stek in

Haaksbergen. Hij begint als landbou-wersknecht op de boerderij van Lansink, een voormalig erf aan de gelijknamige straat. Wanneer de eigenaar de boerderij verkoopt aan Weernink en naar het noorden vertrek, vindt hij in 1923 werk bij Jordaan. Inmiddels heeft hij zijn toekomstige vrouw, de Haaksbergse Johanna H. Wilens - dochter van metselaar Herman W.- , leren kennen en huwt haar enkele jaren later in 1926. Als beroep geeft hij op: landbouwer. Bij Jordaan houdt hij zich bezig met het transport met paard en wagen, door onder andere stukgoe-dere naar de stations in Haaksbergen en Enschede te brengen. Als zijn eerste kind Herman nog geen jaar oud is, treft hem een zwaar ongeluk in de Spoorstraat, zoals het krantenstukje beschrijft en belandt hij wekenlang in het ziekenhuis aan de Braak.

Overigens, de genoemde dokter in het stukje is Lodewijk Johannus, niet te verwarren met zijn neef Johannus, Hermanus, een oomzegger, die de praktijk in 1941 aan de Enschedesestraat zal overnemen.

Wanneer de vrachtwagen zijn intrede doet, stapt hij van van de bok, niet om plaats te nemen achter het stuur, maar om onderhoudswerkzaamheden te verrichten. Hij heeft slechts een jaar kunnen genieten van zijn pensioen: op 31 maart 1963 overlijdt hij, 66 jaar oud. Hij woonde aan de Oude Boekeloseweg 21, nu Fazantstraat.

Fons Leferink

Nicolaas van Rooyen (1897-1963)

(Foto: Auteur)

MONUMENTENDAG 2012 (voorbeschouwing)

De tentoonstelling van schetsen van Jan Nijkamp was ongewild een goede introductie voor de Monumentendag 2012, die als thema heeft "Het groen van toen". De Werkgroep "Monumenten en Archeologie" heeft een fietstocht uitgezet in de omgeving van Buurse, waarbij veel aandacht besteed wordt aan oude boerenerven met soms nog authentieke tuinen. Daarnaast toont de tocht een prachtig landschap, dat de laatste jaren meer aandacht heeft gekregen dankzij de natuurontwikkeling van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Ondanks het verdwijnen van veel kleine boerderijen en bijbehorende schuren is er nog veel te genieten in het buitengebied.

Dit, dankzij de inzet van vele liefhebbers van het agrarisch landschap en natuur. Ook blijkt de rol van de Twentse textielabrikanten, die grote gebieden in bezit kregen van groot belang te zijn geweest voor het in stand houden van karakteristieke landschapselementen.

Clemens Wentink

HET VERHAAL VAN HET SCHIP 'HAAKSBERGEN'

Op 26 september 1954 werd in Waterhuizen (Groningen) een kustvaarder te water gelaten die de naam "Haaksbergen" kreeg. Door eigendomswisseling zou het schip die naam al na vier jaar weer kwijtraken. Nog twee keer zou de van oorsprong 'Haaksbergen' doorverkocht worden, alvorens het schip op 15 juni 1988 bij Canada na een aanvaring zou vergaan.

In 1906 werd in Rotterdam opgericht de firma Furness & Nephews Ltd. als agenten van de grote Britse rederijgroep Furness Withy & Co Ltd. te London. De reden tot het opzetten van een bijkantoor te Rotterdam was, dat de schepen van die Britse rederij regelmatig in de Rotterdamse haven aanlegden. De firma groeide snel uit tot een hoofdspeler in de Rotterdamse haven. In 1912 werd het bedrijf onafhankelijk van het Britse hoofdkantoor. De naam werd veranderd in Furness Scheepvaart en Agentuur Maatschappij waaronder enkele werkmaatschappijen vielen. Als onderdeel van Furness werd opgericht de Zuid-Hollandsche Scheepvaart Maatschappij welke tot 1979 bestond.

In 1912 werd een tweedehands zeeschip aangekocht dat de naam Zandbergen kreeg. Alle daaropvolgende schepen kregen 'bergen' in hun naam. In de Tweede Wereldoorlog verloor de Zuid-Hollandsche bijna haar gehele vloot. De stokoude Kelbergen was het enige schip dat de oorlogshandelingen overleefde. De Kelbergen was een groot handelsvaartschip. In 1951 werd de Kelbergen verkocht. In 1952 kwam het eerste nieuwbouwschip in de vaart; de oude traditie van naamgeving werd gehandhaafd. Het eerste nieuwbouwschip kreeg de naam Albergen. Er volgden in

*De kustvaarder die bij zijn tewaterlating de naam "Haaksbergen" kreeg.
(Fotocollectie: Shippotters)*

rap tempo nog vijf zusterschepen van de Albergen. De schepen waren bemeten als Kleine Handelsvaarders, ook wel kustvaarders genoemd. Kustvaarder was een toen al verouderde benaming, want men bevoer de gehele wereld met deze kleine scheepjes.

Als laatste van de serie kwam de Haaksbergen in de vaart. Op 26 september 1954 liep het van stapel bij de werf van de Gebr. Van Diepen te Waterhuizen / Groningen met bouwnummer 930. Op 16 november 1954 werd het schip opgeleverd aan de rederij. Enkele gegevens:

laadvermogen 865 ton, afmetingen l x b x h 60.94m x 9.05m x 4.17m. Maximale diepgang 3.68m. Een 650pk 6 cilinder Werkspoormotor gaf het schip een snelheid van 11 knopen. Het had een laadruim met een inhoud van 1062 m³ en kon 86 m³ olie voorde motoren meenemen. De bemanning bestond uiteen kapitein, stuurman, 1^e machinist, 2de machinist, 3de machinist, kok en vier matrozen. Het schip werd gebruikt in de zogenaamde wilde vaart.

Eind jaren vijftig verslechterde de markt voor dit soort schepen en de rederij besloot de zes zusterschepen op te leggen op de Brielse Maas bij Rotterdam. De 'Haaksbergen' echter kon goed worden verkocht en werd in 1958 overgedragen aan de Britse Coast Line te Liverpool. De naam veranderde toen in 'Fernfield'. In 1971 werd het wederom verkocht, nu naar Ierland aan J. Tyrell te Dublin, de naam werd toen 'Shevrell'. Lang duurde het Ierse avontuur niet, want in 1972 verdween

het schip naar Canada, naar de Entreprise de Navigation de l'Île Inc. in Quebec en herdoopt tot Coudre de l'Île.

Op 15.06.1988 zou de vroegere 'Haaksbergen' ten onder gaan. Het schip was onderweg van Sept Nes naar St. Catherines, beide havens in Canada. Ter hoogte van Pointe au Boisvert kwam het in aanvaring met de bulkcarrier Algowest en zonk in positie 48.26 Noorderbreedte / 69.12 Westerlengte.

De zusterschepen van de 'Haaksbergen' droegen de namen van de gemeenten Albergen, Beekbergen, Gramsbergen, Driebergen, Eibergen. Opvolgend is ook een serie van zes iets grotere schepen, gebouwd met de namen Zevenbergen, Ubbergen, Steenbergen, Rijsbergen, Huijbergen en Maarsbergen. Als laatste was er het koelschip Spitsbergen. In 1979 beëindigde de ZHSM haar bedrijfsactiviteiten. Het was bij de rederij ZHSM de gewoonte dat bij de doop en tewaterlating de burgemeester van de vernoemde gemeente werd uitgenodigd om aanwezig te zijn. In de Groninger Archieven en in het archief van de gemeente Haaksbergen valt helaas niet terug te vinden of de toenmalige burgemeester mr. Eenhuis een uitnodiging heeft gehad en of hij daarvan gebruik heeft gemaakt. De naam van het schip was wel aanleiding voor de Technische school St. Joseph aan de Sonderenstraat om dit schip te adopteren. Dat gebeurde in het kader van de Nederlandse Vereniging tot Adoptie van Schepen, de NEVAS, waarvan prins Bernhard beschermheer was. De adoptie hield in dat de leerlingen met de eigenaar en de bemanning van de 'Haaksbergen' kon corresponderen. Na twee jaar zegde directeur G. J. Evers in een brief aan de NEVAS dit contact op. Hij schreef: "De reden hiervan is dat de jongens na ruim twee jaar niet meer weten wat zij nu nog moeten schrijven of vragen." Ook gaf hij aan dat de leerlingen hun aandacht nu zouden richten op correspondentie met een missionaris. Curieus detail is dat de directeur op 6 december 1954 twee rekeningen stuurde aan burgemeester Eenhuis om de kosten vergoed te krijgen die waren gemaakt voor een tafel voor het schip. Het ging om bedragen van 7,50 en 5,30 gulden.

Huug Pieterse (scheepsspotter)

Frans de Lugt (m.m.v. het gemeentearchief)

GENEALOGIEËN (21)

Vedders "Het Markelosche Geslacht Vedders"

Formaat A4, 200 pag. tweezijdig bedrukt. Gebonden, harde kaft. Uitgave 1999.

Schrijver: Anton A.Vedders.

Vedder had vroeger de betekenis van o.a. neef. Denk aan de Duitse woorden mein Vetter (mijn neef).

In 1947 waren er in Nederland 941 personen met de naam Vedder en 60 personen met Vedders. Daarvan woonden er in 1947 33 Vedders te Markelo. Van deze tak was de stamvader Gerrit Vedders, geboren in 1645.

In Haaksbergen, in de buurschap Langelo, staan nog 2 boerderijen die vroeger de Grote en de Kleine Vedder heetten. Huidige bewoners zijn resp. fam. Ter Beest en fam. Heuzels. In 1487 wordt daar genoemd de Veddersmolen (de molen van Vedder) die in 1544 als "seer vervallen ende ruyneert sijnde" wordt omschreven. Op advies werd ca. 2 km stroomopwaarts deze molen herbouwd en heet nu de Oostendorpermolen. Deze is omstreeks 1600 ook weer door brand geruïneerd en later herbouwd.

Volgens Anton H. Vedders zijn er wel aanwijzingen die duiden op (familie) relaties tussen Gerrit Vedders en molenaar Lambert Oostendorp, maar een hard bewijs heeft de schrijver niet gevonden.

Naast een aantal foto's van personen en ook van boerderijen zijn o.a. testamenten afgedrukt.

Wat genealogie betreft zijn er na de stamvader Gerrit Vedders vele generaties kinderen met aangetrouwden vermeld. Te veel om in dit artikel te noemen. Vaak zijn het inwoners van Markelo. Eén gezin vertrekt eerst naar Neede en daarna zelfs naar Grand Rapids (USA). De schrijver vond in die omgeving, ten oosten van het Michicanmeer, naast gegevens in de burgerlijke stand, helaas alleen nog maar grafstenen met de naam Vedders.

In de telefoongids van Haaksbergen vinden we maar 2 keer de naam Vedders. Beide op de boerderij van vader en zoon aan de Laakmorsweg. Vader Jan trouwde daar vanuit Markelo in 1965 met Jo Lassche, één van de 3 dochters op erve "De Weimer". Zij kregen een zoon en 2 dochters die er voorlopig al wel voor gezorgd hebben dat de naam Vedders in Haaksbergen behouden blijft. Kijken we in de mannelijke lijn even terug naar de stamvader Gerrit Vedders, geboren ca. 1645 als 1e generatie, dan vinden we als 10^e generatie Berend Jan (Jan) Vedders geb. 1941 te Markelo die de naam weer terugbracht naar Haaksbergen. De 11^e generatie is dan Egbert Gerrit Jan (Eddy) Vedders geb. 1967 en de huidige jongste 12^e generatie is dan Robin Vedders geb. in 1999.

Heeft u belangstelling voor de naam Vedders dan is er zeer veel te vinden in bovengenoemd boek dat u kunt lezen in de bibliotheek, onder nummer 902.5, in het Historisch Centrum te Haaksbergen.

Gerrit Wes.

HOKSEBARGSE SPROAKE 1

De redactie van Aold Hokseberge was tot de conclusie gekomen dat bij het bestuderen van de vele facetten van de Haaksbergse geschiedenis en cultuur het taalkundig aspect tot dusver onderbelicht was gebleven. Gerard Hofste op Bruinink nam derhalve contact met mij op, omdat ik het bekende boek "Taal van Haaksbergen" van Dinant Dijkhuis vanaf 1995 steeds heb bijgewerkt en waar nodig aangevuld. Ik heb Dinant persoonlijk heel goed gekend en de ontstaansgeschiedenis van zijn woordenboek van nabij meegemaakt. Veel van het door hem verzamelde materiaal heeft hij genoteerd bij de gesprekken met ras-Haaksbergenaren aan de stamtafel van café Ottink ("de Kuper"), mijn geboortehuis.

Gerard, Bram van Leeuwen en ik hebben "gebrainstormd" om te komen tot een bruikbaar concept dat ook voor niet-kenners van het Twents in zijn Haaksbergse variant toegankelijk zou zijn. We waren van mening, dat we dit het beste konden bereiken door het weergeven van een selectie typisch Twentse uitdrukkingen zoals deze in Haaksbergen worden/werden gebezigd. In de komende bulletins van "Aold Hokseberge" zullen deze "oale wiesheedn" worden vermeld, waarbij we niet de pretentie hebben dat onze lijst compleet is.

Hierbij volgt een eerste resultaat van onze "prakkezoasies". "Volle wille bieje 't leazn."

Aanvullingen op "Taal van Haaksbergen" door Dinant Dijkhuis

Achtern	Ik mot noa achtern. Ik moet naar de wc.
Allene	alleen
Anbrengh	(betekenis: opleveren) Dee buije hef rech gin water an'ebroch. Die bui heeft bepaald niet veel water opgeleverd.
Anhaaln	(betekenis: uitlokken) Het ene woord haaln het aandere an. Het ene woord lokte het andere uit.
Ankomn	(betekenis: overkomen) D'r kan oe umsgelieks wat ankomn. Een mens kan gauw iets overkomen. Apostelpearde (letterlijk: apostelpaarden; een verbastering van de Latijnse uitdrukking "per pedes apostolorum" = met de voeten van de apostelen) Zee gingn op de apostelpearde. Zij gingen te voet.
Bene	Hee hef de bene oef estokn: a Hij is overleden b Hij is naar bed gegaan.
Benewage	Ik bun met de benewage (= benenwagen): Ik ben te voet.
Begleurder	'nen Begleurder: een schreeuwerige opschepper.
Beslot	Gin beslot hebn: Incontinent zijn.
Betrokn	Dat is 'm net an betrokkn: Dat moet ie nét hebben.
Blauwvarvn alles	lej kont nich heksn en blauwvarvn tegelieke: Je kunt niet tegelijk doen.

Blaa	Dat steet nog in veare blaa (letterlijk: dat staat nog op verre bladzijden) Dat ligt nog ver in de toekomst.
Boezewind	Boezeweend: Stormwind
Boon'nstökke boon'nstökke	(Bonenstokken): As de loch dale kump, bunt alle kapot. Tegen het onvoorziene kun je je niet wapenen.
Booknkaste dus	'ne Booknkaste (het meervoud van "book" is "beuke"; dit is een afwijking) Een boekenkast.
Breafke	(= briefje). Hee hef niks in te brengn as leuge breafkes!: Hij heeft niets te vertellen!
Buizn	Het er goed van nemen / een kroegentocht houden.
Buul	(= buil) Dat hoal ie d'r earder an oaver as 'nen buul met geald. Dat hou je er eerder aan over dan een buil met geld (als men getrouwd is en er een kind op komst is).

SPREKWEURDE

- ^ As 't oaverkocht, kocht oe als tegelieke oaver. Een ongeluk komt nooit alleen.
- ^ Met 't ene oge in de aandere wekke kiekn. Scheel kijken.
- ^ Wil nich bottern, al driet' iej ok in de kaarne. Het is allemaal vergeefse moeite.
- ^ De tonge op 't daarde knoopsgat hebn. Buiten adem zijn.
- ^ Teagn roste köj nich voorn. Rust is de beste medicijn.
- ^ D'r kump 'n skip met zoere appel an. Er is slecht weer op komst.
- ^ Doodgoan is nich zo slim mer 'n aandern dag bu'j dr kapot van.
- ^ "Vroger kreain de haans mer rechteveort gaapt ze" zee de kearl ton was 'e doof 'ewodn. "Vroeger kraaiden de hanen maar nu gapen ze" zei de man, die doof was geworden.
- ^ De domste boern hebt de grötste earpel. Ongeveer: het geluk is met de dommen.
- ^ As de zunne is in 't westn, bunt de luien op ' besten.
Luie mensen gaan aan de slag als het werk al gedaan is.
- ^ Wee 't kruus hef, zeagent zik zölm. Ieder is zichzelf het naast.
- ^ Hee hef de kipse op half zeuven. Hij heeft z'n pet scheef op.
- ^ Kump de tied, dan kump de kwoale. Ouderdom komt met gebreken.
- ^ n Oons geluk is meer weard as 'n poond vetaand.
Met geluk kom je soms verder dan met verstandig handelen.
- ^ Het vlög 'm oet de moond as ne koo oet 't gat. Hij heeft ruw taalgebruik.
^ Ik wil hoar van 'n hoond hebn. Ik wil het naadje van de kous weten.
- ^ No loat toch de vaa gin keen wodn! Nou moet het toch niet gekker worden!
- ^ Onze leevn Heer is vuur aln aangst en Maria vuur de benauwdigheid!
Maak je geen zorgen; alles komt goed. (Uitspraak van mijn oma Eysink-Scholten)

Bernard Ottink

DE ARBEIDERS DELFDEN ALTIJD HET ONDERSPIT

Boek over sociale strijd van de textielarbeiders

Honderd jaar geleden verdienden spinners en wevers in Haaksbergen minder dan iedere andere textielarbeider in Twente. Een arbeider in Haaksbergen kreeg in 1913 een gemiddeld dagloon van f 1,20. Dat was overigens nog enkele centen meer dan zijn collega in Eibergen of in Groenlo. Het hoogste gemiddelde dagloon betaalden de Enschedese fabrikanten, f 1,75. Dat was 36 cent meer dan de textielarbeider in Goor gemiddeld in zijn loonzakje kreeg en bijna twee dubbeltjes meer dan iemand die bij Gelderman in Oldenzaal werkte.

Wie deze cijfers vergelijkt, zou gemakkelijk tot de conclusie kunnen komen dat de sociale strijd tussen arbeiders en fabrikanten in het textieldorp Haaksbergen jarenlang met grote felheid is gevoerd. Maar opmerkelijk genoeg was dat niet het geval. Het is er vanaf de komst van de socialisten in Twente, aangevoerd door de Friese prediker van de nieuwe heilsleer Ferdinand Domela Nieuwenhuis, zelfs rustig gebleven. Het eerste incident vond plaats in 1863, een kortdurende werkstaking bij Jordaan, toen de arbeiders minder gingen verdienen omdat de garens zo slecht waren, dat hun productie terugliep. En acht jaar later toen Jordaan de premies wijzigde waardoor vooral de wevers minder gingen verdienen. Maar het waren kortdurende stakingen, die nauwelijks twee weken duurden.

Spontane, langdurende werkstakingen zoals ze in de laatste decennia van de negentiende eeuw in buurstad Enschede uitbraken, zijn er in Haaksbergen nooit geweest. Maar het dorp heeft wel geschiedenis geschreven met de opmerkelijke acties van de Enschedese kapelaan Alphons Ariëns, in 1894, toen de firmanten van Jordaan & Zonen, zelf machtige protestanten, twee katholieke werknemers ontsloegen. De beide mannen waren in het geweer getreden toen bleek dat de arbeiders in het dorp uitzonderlijk lage lonen verdienden, veel lager dan in Enschede. Ariëns, die in Twente voorop liep om de belangen van de katholieke arbeiders te behartigen, wilde geen werkstaking, daarmee had hij eerder in Enschede slechte ervaringen opgedaan. Het verhaal is bekend: zijn productiecoöperatie De Eendracht redde het niet, de ontslagen katholieken van Jordaan & Zonen, die hier werk hadden gevonden, keerden met hangende pootjes terug. Later gaf Ariëns toe dat een massale werkstaking misschien toch succesvoller zou zijn geweest. Al was het hem in de loop der jaren wel duidelijk geworden, dat de Heeren toch altijd wonnen en de arbeiders het onderspit delfden.

Waarom hielden de textielarbeiders in Haaksbergen - en overigens ook hun collega's in andere katholieke katoendorpen zoals Oldenzaal, Borne en Losser zich zo gedeisd? Katholieken waren niet gewend in opstand te komen tegen hun broodheren. Misschien namen ze met een lager loon genoegen, omdat ze naast de deur een stukje land hadden, waar ze hun eigen aardappels en boontjes verbouwden. De economische positie was in de dorpen nog niet zo slecht dat er al sprake kon zijn van een sociale kwestie. Wetenschappers vertaalden de situatie in hun eigen taal. In de dorpen heerste nog 'de harmonie der sociale opvattingen'. In deze kleine gemeenschappen kende iedereen elkaar en er heersten nog ouderwetse patriarchale verhoudingen, want de Heeren zorgden goed voor hun arbeiders, vonden ze zelf. Dat was in de grote steden als Enschede, Hengelo en Almelo wel anders. Hoe de sociale strijd in Twente in de jaren tussen 1867 en 1967 is verlopen, heb ik beschreven in mijn boek *Troebelen in Twentse Textiel. 100 jaar sociale strijd*, dat begin mei uitkomt. In 1867 brak in Enschede de eerste grote staking uit toen arbeiders weigerden een deel van hun loon af te staan voor een ziekenfonds. En in 1967 sloot Van Heek & Co., ooit de grootste industriële onderneming in Nederland, de poort, ruim tweeduizend arbeiders werden op straat gezet. Die eeuw vol sociale strijd speelde zich niet alleen in de grote textielstad Enschede af, maar ook in plaatsen als Haaksbergen, Oldenzaal, Losser, Goor, Rijssen, Almelo en Hengelo. En daarover gaat het boek, ruim vierhonderd pagina's verhalen over stakingen, vakbonden, Kamerleden, kunstenaars, dominees, pastoors en kapelaans en alle anderen die ieder hun eigen rol speelden in de strijd tussen arbeid en kapitaal.

Troebelen in de Twentse Textiel, 100 jaar sociale strijd.

Auteur: dr. Wim Nijhof

Het boek is m.i.v. 16 september a.s. verkrijgbaar in het Historisch Centrum.

Prijs: € 22,50

MIJN GEBOORTEHUIS (4)

In deze vierde aflevering in de serie over Haaksbergenaren en hun geboortehuis praat AH-redacteur Frans de Lugt met Jan van Tongeren over zijn ouderlijk huis in de Spoorstraat nummer 39. Hij woonde hier tot zijn twaalfde jaar. Eerdere afleveringen in deze reeks gingen over de geboortehuizen van Gerard Vaanholt, Gerhard Diepenmaat en Henk Oosterholt.

Jan van Tongeren van Spoorstraat 39

Jan van Tongeren werd geboren op 6 september 1937. Hij was het oudste kind in een gezin waar na hem nog een zusje bij zou komen. Zijn vader en moeder woonden in een pand dat tot een van de meest karakteristieke van de Spoorstraat mag worden gerekend. Want in tegenstelling tot veel andere tot winkels omgebouwde woonhuizen, heeft dit gebouw zijn oorspronkelijke gevel behouden. We hebben het

Jan van Tongeren voor het herenhuis in de Spoorstraat, waar hij in de wieg lag en zijn kindertijd beleefde. De rechterhelft was zijn ouderlijk huis. (Foto: Frans de Lugt)

hier over het meer dan 100 jaar oude dubbele herenhuis op de nummers 37 en 39, waarin nu makelaarskantoor Euverman-Temmink en kledingzaak annex cadeau-shop Pebbels zitten.

Dit statige gebouw uit 1908 was Jan's ouderlijk huis tot zijn twaalfde jaar. Zijn moeder is overigens niet thuis van hem bevallen, maar in het ziekenhuis St. Antonius. Dat was een afstand van niks, want de achtertuin grensde aan het toenmalige Patronaatsgebouw en daartegenover lag het ziekenhuisje. Dat zou jaren later de voorloper worden van verpleeghuis Het Wiedenbroek. Hoewel dus niet thuis geboren, beschouwt Jan van Tongeren de woning aan de Spoorstraat uiteraard als zijn geboortehuis.

"Mijn herinneringen aan het huis in de Spoorstraat zijn niet zo positief. Ik vond het een ongezellig huis, waarin de kamers heel hoog waren. Alles was er ouderwets. Een badkamer of douche was er niet; op zaterdag ging je in bad in de keuken, in zo'n zinken teil. Je wist niet beter. Er werd voornamelijk geleefd in de achterkamer en in de keuken. Het werd er warm gehouden door kolenkachels. Boven had je slaapkamers die in de winter altijd koud waren, want daar waren geen kachels. Mijn vader werkte als hoofdboekhouder/procuratiehouder bij het Vilt. En mijn moeder ging werken als assistente van haar broer, dokter Grooters. Hij was ook degene die mij bij mijn geboorte heeft gehaald.

In de oorlogsjaren werd ons huis gevorderd door de Duitsers. Er kwamen vier officieren in te wonen. Met mijn ouders en zusje hebben wij toen anderhalf a twee jaar in het pand Grooters gewoond, aan de Markt nummer 8. Toen we terugkwamen in ons huis aan de Spoorstraat was het er een enorme puinhoop. Het leek wel alsof ze er met geweren hadden gespeeld... schandalig zoals het er uitzag. In 1949 zijn we verhuisd naar de Enschedesestraat, naar een huis tegenover EHCO-KLM dat van mijn

oom was geweest. Die had een nieuw huis gebouwd verderop aan de Enschedesestraat, voorbij het autobedrijf van Diepemaat. Wanneer ik door de Spoorstraat loop, denk ik toch altijd weer: "Daar staat het huis waar ik na mijn geboorte gewoond heb en waar ik een deel van mijn kindertijd heb doorgebracht." Het huis was geen eigendom van mijn ouders. Zij hadden het gehuurd van Eijsink van café De Klok (nu de plek van de Rabobank). Bij de voordeur is een eerste steen in de muur gemetseld met de naam van de weduwe J. Th. Eijsink en de datum 23 november 1908. In

Naast de voordeur is een eerste steen ingemetseld met daarop de naam en het bouwjaar. (Foto: Frans de Lugt)

de andere helft van ons pand, waar nu het makelaarskantoor zit, woonde Johan Eijsink, die directeur was van de Coöperatieve Landbouw Vereniging. Die buurman Eijsink was niet de Eijsink van De Klok. Tussen het café en ons huis stond een rijtje huizen. Aan de andere kant was een stuk open terrein met daarop het Melkfabriekje. Dat was waar nu de apotheek staat. Daarnaast was de oude meubelzaak van Te Lintelo, die later naar de overkant ging. Nu is hier de modezaak van Vögeler. Wij woonden recht tegenover de ingang van de oude Jordaanfabriek. Er waren toen al diverse winkels in de buurt, zoals kruidenier Odink (nu Albert Heijn), slager Brummelhuis, drogisterij Moriaan (nu speelgoedzaak Intertoys) en de manufactu-renzaak van Hartog de Jong. De straat kende nog weinig autoverkeer. Buurman Eijsink had een T-Ford, wat zo ongeveer de enige auto in de straat was. Je had met Jordaan aan de overkant natuurlijk wel veel voetgangers. Als ik er aan terugdenk, vond ik de straat eigenlijk gezelliger dan het huis. Het was in die crisisjaren en tijdens WON geen vrolijke tijd. Maar ik had er gelukkig veel vriendjes. Om mee te spelen hadden we helemaal niks. Maar we vermaakten ons wel, vooral met het spelen van verstoppertje."

Na enige omzwervingen ging Jan van Tongeren in 1969 als technisch tekenaar werken bij AKZO in Hengelo. Een jaar later trouwde hij en sindsdien woont hij aan de Albert Cuyplaan.

RICHT UW BLIK OMHOOG

Oplossing van blz. 3478

Deze karakteristieke voordeur is toegangsdeur van het pand Jhr. von Heijdenstraat 2a. De erfgenamen van Dr. Johan Michorius verkochten het huis op 26 november 1760 aan de N.H. diaconie. Dit huis wordt 'Dom van Munster' genoemd, een verbastering van "Domus monasterii", woning voor monniken. Waarschijnlijk zo genoemd naar priesters of broeders, die in de vroege middeleeuwen op deze plaats een eerste kerkje bouwden.

(Foto: J. G. Hotste op Bruinink)

Bij de volkstelling van 1830 werd de weduwe van Engbert Abbink samen met haar zoon Johan Engbert Joseph als huurder en logementhouder vermeld.

In 1826 huwde Johan met Helena Catharina Schartman.

In 1850 werd zij eveneens als logementshouder genoemd.

Haar dochter Hendrika Clasina huwde in 1852 met de klompenmaker Theodorus Hermanus Schartman. Zij overleed reeds in 1853 waarop Theodorus in 1854 naar de USA vertrok.

Het huis brandt af

Bij de grote brand op 16 augustus 1851 ging het huis dat op deze plaats stond geheel verloren.

In november 1858 besloot de kerkenraad op deze plaats een nieuw huis te bouwen. De nieuwe huurder werd door inschrijving aan de hoogste bieder toegewezen.

De heel- en verloskundige August Ernst Dionys Inckel uit Utrecht was met een bod van f 92,00 op jaarbasis de hoogstbiedende en werd de eerste huurder van dit huis.

Hij betrok de woning samen met zijn vrouw en drie kinderen op 1 november 1860.

Hij overleed in 1866 waarna zijn vrouw in 1869 naar Maarssen vertrok.

De rijks- en gemeenteontvanger Hendrikus Andreas Baarslag, zijn vrouw Johanna Gezina Morsinkhof en hun drie kinderen werden de nieuwe huurders.

Baarslag overleed in 1887.

Bewoners werden toen broer Berend Jan en haar zuster Alberdina Christina Morsinkhof.

In het begin van de 20^e eeuw woonde de slager Hendrik van Tongeren in dit huis; Hendrik was getrouwd met Gerharda Hendrika Greve.

Hendrik vertrok in 1919 naar Hengelo, waarna Martinus van Tongeren en zijn vrouw Hendrika Aleida Maria Greve er gingen wonen.

Martinus was aanvankelijk chef van de coöperatieve winkel aan de Molenstraat, maar hij stichtte in de Dom een eigen kruidenierszaak.

Kruidenierszaak

Op 1 juni 1930 werden Derk Nijland en zijn vrouw opvolgers in de kruidenierszaak. Medio 1954 werd het huis in tweeën gedeeld; koster J.W. Meijer ging in het linkerdeel wonen.

In juni 1968 verhuisde de familie Meijer naar het richtershuis en ging de familie Hietbrink hier wonen.

De ongehuwde dochter van Derk Nijland, Willemien, zette de kruidenierszaak voort. De laatste jaren van haar leven bracht zij door in het verzorgingstehuis "De Molenberg" in Groenlo. Zij stierf op 16 maart 1996 op 83-jarige leeftijd. Het rechterdeel werd in april 1995 als wereldwinkel in gebruik genomen.

Gerard Hofste op Bruinink

Bronnen: Aold Hoksebarge mei 1985

Aren. Hist.Centr.Hbg. toegang 2.7.2.

"PESSONS-MEEJKE"?

September j.l. mailde ons Mevr. Van Kessel-Eijsink naar aanleiding van de afbeelding van een schilderij van Piepers Lina op de voorkant van Aold Hokseberge. Deze afbeelding had bij haar veel herinneringen over vroeger opgeroepen. Het was haarvader Floris Eijsink, de laatste hotelhouder van de Moriaan aan de Spoorstraat, die de kostganger Herman van der Haar (1867-1938) zo'n 3 jaar onderdak verschafte

Pessons Meejke (1868-1951)

(Foto: Arch. Hist. Kr. Hbg.)

in zijn hotel. De schilder betaalde de rekeningen vaak met een schilderij van Haaksbergse taferelen en van bijzondere inwoners, waar hij oog voor had en die er vroeger ook wel te vinden waren. In het kader van Haaksbergen 800 was er in 1988 een expositie van zo'n 30 werken van Herman van der Haar en eerder al, in 1978, een beperkte expositie bij de presentatie van Deel III van de Historie van Haaksbergen. Ook het schilderij van Herman van der Haar getiteld "Pessons-Meejke" was daar na lange tijd weer te zien. Dit schilderij heeft lang bij de familie Eijsink in Haaksbergen gehangen en is daarna meeverhuisd naar Deventer. Jaren hebben dit en andere schilderijen van Herman Van der Haar in de voorkamer gehangen en deel uitgemaakt van de belevingswereld van de kinderen Eijsink. Het mailtje van Mevr. Van Kessel-Eijsink en daarna de oude krantenartikelen met een foto van dit schilderij waren aanleiding tot een nader onderzoek naar Pessons-Meejke. Gesprekken met Mevr. B. Heinst in

het bejaardencentrum aan de hand van de foto van het schilderij leverden naast eigen onderzoek van de Historisch Kring meer informatie.

De moeder van Pessons-Meejke (fonetische naam) was de weefster Maria Lankeet (Jannoa). Ze was getrouwd met de boerenknecht Hendrikus Lenderink (1824-1896).

Ze kregen zeven kinderen waarvan er 4 jong overleden. Van de 3 overgebleven kinderen, allen dochters, is alleen de weefster Johanna (Jannoa) Lenderink getrouwd. Ze trouwde met de fabrieksarbeider Jan Noordink (1896-1930). Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren waarvan er een binnen een jaar overleden is. De ander, kleermaker Herman Noordink (1886-1915), is getrouwd met Berendina Nijhuis (1889-1919) uit Groenlo.

Deze beide ouders zijn vroeg overleden aan tbc en de 4 kinderen bleven achter onder de hoede van hun oma Jannao Lenderink en haar 2 ongetrouwde zussen Hermina Lenderink (1854-1930) en Maria Lenderink (1868-1951). De bijnamen van deze twee ongetrouwde zussen waren respectievelijk Blinde Miene en Pessons-Meejke.

Herman Noordink heeft met zijn vrouw ook naast het café van Ter Welle aan de Spoorstraat gewoond, aan de rechterkant waar later Ter Welle zijn slijterij had. De ouders van Herman hebben voor ca. 1920 met de twee ongetrouwde tantes ook aan de Braak in een dubbel huis naast de beeldjeswinkel van Meijerink gewoond. Door de diverse omnummeringen in het dorp is niet precies meer te achterhalen waar ze daarvoor in Haaksbergen gewoond hebben.

Na de dood van hun moeder rond 1920 zijn de drie zussen en de 4 kleinkinderen opzij in het koffiehuis "de Zwaan" gaan wonen, dat van de RK kerk was. Daar had Pessons-Meejke een klein winkeltje met manufacturen aan de straatzijde op de hoek (op Markt 11, tussen Markt 10 van De Zwaan en Markt 12 NH. Pastorie). Later zal een van de 4 kinderen, Jan Noordink, aan de Molenstraat 5 (naast de familie Heinst) met een manufacturenzaak beginnen. Hij was organist, dirigent van het kerkkoor en gaf muziekles. Later gaf hij ook les op de ambachtsschool. Zijn

*Koffiehuis "De Zwaan". Aan de rechterkant was het woongedeelte van Pesson's Meejke.
(Foto: Arch. Hist. Kr. Hbg.)*

leerlingen daar kenden hem met zijn bijnaam "kielhöltje".

Om in de kost te voorzien heeft (denken we) oma Janna lang als weefster in de textiel gewerkt, net als haar zus Hermina, die speelster was. Toen Herman van der Haar haar schilderde, was ze omstreeks 40 jaar en blind geworden. Vandaar die bijnaam Blinde Miene. Pessons-Meejke had handelscontacten met Jordaan (waarschijnlijk via haar zussen) en met Oostvogel uit Enschede. Ze ging in Haaksbergen en omgeving rond met een sportkoarre (soort bokkenkar) en verkocht eruit aan boeren en burgers, stoffen knopen, zakdoeken, naalden, theedoeken en handdoeken. Ook allerlei elastiek was toen een gewild artikel van haar. Kinderkleding paste met elastiek altijd. Via consignatie van Oostvogel uit Enschede verkocht ze verder ook o.a. petten.

Pessons-Meejke deed verder de litanieën en voorbeden bij overlijden in de naastgelegen Pancratiuskerk. Ze eindigde dan steevast met 5 Onze Vaders en 5 Weesgegroeten voor wie er "volgde".

Pessons-Meejke heeft altijd veel voor de kinderen van haar zus gedaan, als een moeder. Dat Jan Noordink zo in de manufacturen is terechtgekomen, is aan haar te danken. Hoewel met tegenzin moest Jan als kleine jongen mee met Meejke om haar koopwaar aan de man te brengen.

De kinderen noemden de ongetrouwde zussen van haar oma steevast ook tante. Uiteindelijk is ze in het "bejaardenhuis" in het "vrouwendeel", dat gelegen was in het Ziekenhuis Antonius, in 1951 gestorven. Je kon je daar voor f 1000 voor onbeperkte tijd inkopen; van die "aanbieding" hebben ook niet-Haaksbergenaren gebruik gemaakt. Het mannendeel van het bejaardenhuis was ondergebracht in een afzonderlijke woning, die links naast het ziekenhuis stond.

Nu wat betreft het schilderij: het is een voor Herman van der Haar zeer kleurrijk schilderstuk, misschien wel het enige. De meeste stukken die ik ken zijn somber en veel donkerder.

Hoe weten we nu wie er op het schilderij staat? Allereerst is er het verhaal, dat één zus altijd op een vaste plek in de woonkeuken zat.

Eén zus droeg volgens overlevering altijd een zwart kapmutsje en de andere een witte knipmuts. Volgens overlevering werden ze ook wel "wit en zwart" genoemd.

Op de foto van Pessons-Meejke uit ca. 1935 draagt ze een witte knipmuts. De vrouw op het schilderij heeft een zwart mutsje op en lijkt aan de muur genageld.

Uit navraag bij Mevr. Van Kessel-Eijsink over de ogen, blijkt, als ze het schilderij van de muur halen en nader bekijken, de vrouwspersoon de ogen dicht te hebben. Dat doet ons vermoeden, dat de afgebeelde vrouw niet Pessons-Meejke maar haar in Haaksbergen veel onbekendere blinde zus Blinde Miene is.

De naam achter op het schilderij, Persons-Meike, is ook niet door haar vader Floris Eijsink erop geschreven. Al met al een klein raadsel, dat nu nog op te lossen bleek! Het blijft een mooi schilderij, maar niet van de markante Pessons-Meejke!

Fons Roerink

WOONDECORATIE
TEN HAGEN® V.O.F.

....ALLES ONDER ÉÉN DAK

vraag vrijblijvend
een offerte/advies
aan

- ◆ VERF & BEHANG
- ◆ PARKET & LAMINAAT
- ◆ VLOERBEDEKking
- ◆ ZONWERING BINNEN & BUITEN
- ◆ GORDIJNEN
- ◆ KLEURADVIES
- ◆ LIJSTENMAKERIJ

10% KORTING
met de RelatieCard!

(elke kopende klant krijgt
een RelatieCard met recht
op interessante korting)

TEN HAGEN® V.O.F.

schilderwerken

- ◆ SCHILDERWERKEN
- ◆ 24-UURS GLAS
SERVICE

UW EIGEN HUIS
ALTIJD IN
TOPCONDITIE
GEGARANDEERD
VOOR EEN
VAST BEDRAG
PER JAAR

Dit is Uniplan
Het schildersabonnement
voor buiten & binnen.

*„Geeft tijd om zelf te verbeteren“
„Want dat de Heerinnen verbeteren doet“*

HAAKSBERGEN - MA. DE RUIJTERSTRAAT 20
WWW.TENHAGENSCHILDERWERKEN.NL

Tel. 053-5722162

Unipro bv
kleefstoffen en kunstharvloeren
Industriestraat 15

Postbus 33
7480 AA Haaksbergen
Telefoon (053) 573 73 73

Fax (053) 573 73 33
Email verkoop@unipro.nl
Internet www.unipro.nl

Unipro is producent van
Uzin kleefstoffen, Qeshfloor
kunstharvloeren en Renovloer
vloerrenovatiesystemen

 Unipro

Salon
Albert

Markt 13 Haaksbergen
Tel.053-5722689

Dat u meebeslist over onze winst.
Dat is ons idee.

Met het Stimuleringsfonds wil Rabobank Enschede-Haaksbergen winsthalve lokale projecten op duurzaam, economisch, maatschappelijk en cultureel terrein een zetje in de rug geven. Dat is ons idee.

Heeft u een goed doel? Dan zorgen wij voor de middelen.

Rabobank. Een bank met ideeën.

Kijk voor meer informatie op rabobank.nl/enschede-haaksbergen.

Van der Linde De Echte Bakker

Jhr. von Heydenstraat 30
telnr. 053-5721394
Spoorstraat 59
telnr. 053-5742888

"Een nieuwe kijk op beter zien"

ook uw specialist in contactlenzen
leeslenzen
cylinderlenzen
kleurlenzen

VAN DER WERF

gediplomeerd opticien - registeroptometrist BSc. - contactlensspecialist

Spoorstraat 2 / aan de markt - Haaksbergen
Tel. 053-572 26 96

DIJKSTRA PLASTICS BV

producent van
kunststof
verpakkings-
emmers
voor o.a. de
voedings- en
verfindustrie.

Industriestraat 30-34 7482 EZ Haaksbergen, NL
Tel.: 053-5723884 Fax: 053-5727845
E-mail: info@rdplastics.nl www.rdplastics.nl

Profiteer iedere week van
nieuwe grandioze aanbiedingen!

- Wijnhandel & Slijterij
- Relatiegeschenken
- Cadeauartikelen
- Feesten & Evenementen

Eibergestraat 4 Haaksbergen
T 053 572 87 12
www.twentsgenot.nl

Betere kwaliteit
voor een betaalbare prijs

BOEK EN BURO HAAKSBERGEN

Spoorstraat 67 7481 HX Haaksbergen
tel. 053-5723524 fax 053-5741344
haaksbergen@boek-en-buro.nl

Thuis zien of uw boek op voorraad is:
www.boek-en-buro.nl

boek en buro is gevestigd in Doesburg, Doetinchem, Ede, Haaksbergen, Zevenaar en Zutphen

- Enschede
- Haaksbergen

Blankenburgerstraat 41
7481 EA Haaksbergen
(053) 574 19 79
www.smkaccountants.nl

BONZET
BOEKBINDERS V.O.F.

Voor het inbinden van
boeken, tijdschriften en
vervaardigen van dozen
en mappen

De Osseboer 44 7547 SJ Enschede
053-4314069

R BREUKERS R

- GRONDVERZET
- (SIER) BESTRATINGEN
- GROENVOORZIENINGEN
- LANDBOUWMECHANISATIE
- DRAINAGE WERKZAAMHEDEN
- CULTUURTECHNISCHE WERKEN
- LOON- EN SLOOPWERKZAAMHEDEN
- AANLEG EN ONDERHOUD SPORTVELDEN

Hazenweg 7 Haaksbergen Tel. 053 - 5721859 Fax 053 - 5729430

electro
breukers b.v.

Veldmaterstraat 75, 7481 AC Haaksbergen
Tel.: (053)572 15 38, Fax: (053)572 77 66

Landelijk erkend Electro Technisch Installatie Bureau
info@electrobreukers.nl www.electrobreukers.nl

UNETO-VNI

aanleg en onderhoud van
electrotechnische installaties,
airco, ventilatie, stalbewaking,
inbraak, brand, beveiliging,
alle elektrische app-, audio, video,
SAT-schotels, antennes,
telecom, ISDN, (mob.) telefonie,
computers, netwerk, verlichting